

Akadeemia välisliige Jānis Stradiņš

10.12.1933 – 29.11. 2019

Jānis Stradiņš sündis 10. detsembril 1933. aastal Riias arstide perekonnas. 1956. aastal lõpetas ta Läti ülikooli keemiateaduskonna, kaitses keemiakandidaadi kraadi Moskva ülikoolis (1960) ning keemiadoktori kraadi Läti teaduste akadeemias (1968). 1989. aastal valiti Jānis Stradiņš Läti ülikooli audoktoriks keemia alal ja 1992. aastal Läti teaduste akadeemia audoktoriks ajaloo alal. Ta oli ka Läti põllumajandusülikooli ja Riia Stradiņši ülikooli audoktor, vastavalt 1999. ja 2007. aastast.

Ülikooli lõpetamise järel oli Jānis Stradiņši teadlasette enam kui pool sajandit seotud Läti orgaanilise sünteesi instituudiga, kus ta töötas teaduri, füüsikalise orgaanilise keemia laboratooriumi juhataja (1961–2006) ja 1993. aastast peateadurina. Oma rikkalikke teadmisi jagas ta ka Läti ülikoolis, nii füüsikalise keemia professorina (1972–1976) kui ka teadusajaloo professorina ülikooli Läti ajaloo instituudis (alates 1990). Peateaduri ametikohal töötas ta veel Riia Stradiņši ülikooli (kuni 2002 Läti meditsiiniakadeemia) meditsiiniajaloo instituudis ning Läti ülikooli filosoofia ja sotsioloogia instituudis.

Jānis Stradiņš oli üks teenekamaid ja enimviidatud Läti teadlasi, kelle paljutahulist uurimistööd tuntakse hästi ka väljaspool kodumaa piire. Tema peamine uuringuvaldkond keemiateaduse vallas oli orgaaniliste ühendite molekulaarne elektrokeemia. Orgaanilise sünteesi instituudis oli tema põhiline teadusteema orgaaniliste ainete määramisel rakendatavate polarograafilise analüüsi tehnikate väljatöötamine. Muuhulgas andis ta tugeva panuse uute originalravimite (Furagin, Solafur, Methindione jne) loomisse. Teadusloolasena köitis Jānis Stradiņšit eeskätt keemia, farmaatsia ja meditsiini ajalooline areng. Ta uuris Baltimaade ja eraldi Riia linna ajalugu, teadussidemete kujunemist ja teaduskeskuste loomist kolmes Balti vabariigis, läti diaspora moodustumist välismaal jpm. Tema sulest on ilmunud 7 monograafiat ja üle 300 teadusartikli elektrokeemia alal ning 20 monograafiat ja üle 250 teadusartikli teaduslool alal.

Läti teaduste akadeemia liige oli Jānis Stradiņš 1973. aastast füüsikalise orgaanilise keemia alal. Ta oli akadeemia asepresident (1992–1998), president (1998–2004) ja senati esimees (alates 2004). Neil aastail edendas ta märkimisväärselt Balti- ja Põhjamaade teaduskoostööd ja aitas taaselustada Baltimaade vaimse koostöö konverentside traditsiooni. Ta rajas Balti teadusajaloo ja teadusfilosoofia assotsiatsiooni ning oli mitmel korral selle president (1990–1991, 1993–1996, 2001–2003, 2006–2008) ja asepresident. Jānis Stradiņš oli Euroopa teaduste ja kunstide akadeemia (Salzburg, Austria) ja Saksa loodusteaduste akadeemia *Leopoldina* liige, Saksimaa teaduste akadeemia ja Balti ajaloo komisjoni (Göttingen) korrespondentliige ning paljude teadusasutuste, -seltside ja -ühingute välis- või auliige.

1998. aastal valis Eesti teaduste akadeemia Jānis Stradiņši oma välisliikmeks füüsikalise keemia ja teadusajaloo alal. Teda on tunnustatud nii väärikate teaduspreemiate kui ka riiklike autasudega, sh Läti Kolme Tähe orden (1995), Prantsuse Auleegioni orden (2001), Itaalia Vabariigi Teeneteorden (2004). Märkimisväärse panuse eest Eesti, Läti ja Leedu teaduskoostöö edendamisse pälvis Jānis Stradiņš kolme Balti vabariigi teaduste akadeemiatelt 1999. aastal Balti teaduste akadeemiate medali. 2004. aastal autasustas Vabariigi President teda Eesti teaduste akadeemia ettepanekul Maarjamaa Risti III klassi teenetemärgiga.